

Η εκπαιδευτική αλλαγή στη σχολική μονάδα για την ένταξη των μαθητών Ρομά στην εκπαιδευτική διαδικασία

<https://doi.org/10.69685/HXUF7200>

Μητροπούλου Ουρανία

Διευθύντρια Γυμνασίου Κάτω Αχαΐας

ourania.mtrpl@gmail.com

Περίληψη

Η εκπαίδευση των μαθητών/τριών Ρομά στην Ελλάδα αποτελεί πεδίο της εκπαιδευτικής πολιτικής ξεκινώντας από το 1997 στα πλαίσια του προγράμματος «Εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων» και του Β΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Η κεντρική εκπαιδευτική πολιτική για την εκπαίδευση των μαθητών/τριών Ρομά στοχεύει στην αναδιάταξη της σχέσης του σχολείου με την κοινότητα των Ρομά, ώστε οι μαθητές/τριες Ρομά να ενταχθούν στην εκπαιδευτική διαδικασία. Στην επίτευξη ωστόσο αυτής της εκπαιδευτικής αλλαγής σημαντικός είναι ο ρόλος της σχολικής μονάδας μιας και αυτή είναι που εδρεύει, λειτουργεί και δρα σε περιοχές που κατοικούν οικογένειες Ρομά. Αντικείμενο της παρούσας εισήγησης είναι η διερεύνηση της συμβολής της σχολικής μονάδας στην επίτευξη αυτής της εκπαιδευτικής αλλαγής στα πλαίσια της αυτοδυναμίας που αυτή έχει. Σκοπός της έρευνας είναι να εξετάσει τον ρόλο της εκπαιδευτικής μονάδας στην αντιμετώπιση αυτής της αλλαγής, να αναδείξει τις διαστάσεις της σχολικής μονάδας στις οποίες επιχειρείται η αλλαγή και να εξετάσει τον ρόλο του/της διευθυντή/τριας στον σχεδιασμό, στην εφαρμογή και στην ενσωμάτωση της αλλαγής στη συνήθη λειτουργία της μονάδας μέσω βιβλιογραφικής επισκόπησης.

Λέξεις κλειδιά: Μαθητές Ρομά, μαθητική διαρροή, εκπαιδευτική αλλαγή, διευθυντής

Εισαγωγή

Από το 1997 έχουν ενταχθεί στην εκπαιδευτική πολιτική της Ελλάδας προγράμματα, που υλοποιούνται από τα Ελληνικά Πανεπιστήμια στα πλαίσια των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης, για την ένταξη των μαθητών/τριών Ρομά στην εκπαιδευτική διαδικασία με πρώτο το πρόγραμμα «Εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων» που υλοποιήθηκε από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και είχε θετικά αποτελέσματα, καθώς το ποσοστό φοίτησης μαθητών Ρομά από το 1996 έως το 1999 αυξήθηκε σημαντικά μειώνοντας εμφανώς τη σχολική διαρροή (Παπακωνσταντίνου, 2000). Τα προγράμματα αυτά διέπονται από «ευρωπαϊκό συνοπτισμό» (Μαυρογιώργος, 2001, σελ.303-307) και υπάγονται σε ένα πλαίσιο επιτήρησης και κυρώσεων (Δακοπούλου, 2008). Σήμερα το Στρατηγικό Πλαίσιο της ΕΕ για την ισότητα, την ένταξη και τη συμμετοχή των Ρομά 2020-2030 θέτει ως προς την εκπαίδευση των μαθητών/τριών Ρομά στόχους όπως τη μείωση του χάσματος που αφορά τη συμμετοχή στην προσχολική εκπαίδευση τουλάχιστο κατά το ήμισυ και τη μείωση επίσης τουλάχιστον κατά το ήμισυ του ποσοστού των παιδιών Ρομά που φοιτούν σε διαχωρισμένα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης καθώς και τη μείωση του χάσματος στην ολοκλήρωση της ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης τουλάχιστον στο 1/3 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020). Οι εκπαιδευτικές μονάδες καλούνται να εφαρμόσουν τον στρατηγικό σχεδιασμό της ΕΕ και την εναρμονισμένη με την ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική του Ελληνικού Κράτους αλλά η υιοθέτηση μιας τέτοιας εκπαιδευτικής αλλαγής, σύμφωνα με τις λειτουργικές προσεγγίσεις, συχνά γίνεται παθητικά (Δακοπούλου, 2008). Για κάποιες όμως εκπαιδευτικές μονάδες που λειτουργούν σε περιοχές που ένα μέρος του πληθυσμού είναι ρομικής προέλευσης το ζήτημα της μαθητικής διαρροής των Ρομά είναι υψίστης σημασίας και τα υψηλά ποσοστά μαθητικής διαρροής απειλούν ακόμα και τη βιωσιμότητά τους καθώς η εκπαιδευτική μονάδα είναι άμεσα συνδεδεμένη με την τοπική κοινωνία, αντανακλά και εκφράζει τις γεωγραφικές,

οικονομικές, πολιτισμικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητες της τοπικής κοινωνίας (Μαυρογιώργος, 2011).

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να αναδείξει τον ρόλο της εκπαιδευτικής μονάδας και του/της διευθυντή/ντριας της σχολικής μονάδας στον σχεδιασμό, στην εφαρμογή και στην ενσωμάτωση της εκπαιδευτικής αλλαγής για την ένταξη μαθητών Ρομά στην εκπαιδευτική διαδικασία. Το συγκεκριμένο θέμα επιλέχτηκε προς μελέτη, καθώς ενώ υπάρχει πληθώρα μελετών σχετικών με τις στάσεις των εκπαιδευτικών ως προς την εκπαίδευση και συμπερίληψη των παιδιών Ρομά και τα αποτελέσματα των προγραμμάτων που ήδη έχουν εφαρμοστεί αλλά είναι περιορισμένες οι μελέτες που αφορούν τις αλλαγές που πρέπει να υιοθετήσει η σχολική μονάδα, στα πλαίσια της σχετικής αυτοδυναμίας που διαθέτει, για την αποτελεσματική υλοποίηση της εν λόγω εκπαιδευτικής αλλαγής.

Οι εκπαιδευτικές αλλαγές στη σχολική μονάδα για την ένταξη μαθητών/τριών Ρομά

Η κεντρική εκπαιδευτική πολιτική της Ελλάδας, εναρμονιζόμενη με τις διεθνείς πρακτικές, προς την κατεύθυνση της εκπαιδευτικής ένταξης των Ρομά αποτελεί μόνο ένα στάδιο της εκπαιδευτικής αλλαγής (Δακοπούλου, 2008). Το κλειδί της επιτυχίας έγκειται στη διαπραγμάτευση, στην ευελιξία και στην προσαρμογή των εκπαιδευτικών αλλά και των σχεδιαστών της αλλαγής (Snyder, Bolin & Zumwalt, 1992). Σε επίπεδο σχολικής μονάδας η αλλαγή εστιάζει στις μεταβλητές του πλαισίου (Δακοπούλου, 2008) που είναι οι μαθητές Ρομά, οι υπόλοιποι μαθητές, ο σύλλογος γονέων, και οι εκπαιδευτικοί. Η δε συμβολή της στην αλλαγή κινείται στο τρίπτυχο: α) συμβολή στο δημόσιο διάλογο για την αλλαγή προτείνοντας καινοτόμες δράσεις, β) υιοθέτηση της κεντρικής εκπαιδευτικής πολιτικής και προσαρμογή της στις κοινωνικές συνθήκες στις οποίες η σχολική μονάδα λειτουργεί εκμεταλλευόμενη τη σχετική αυτονομία που διαθέτει και γ) πρακτική εφαρμογή της αλλαγής που συμπεριλαμβάνει τον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την εσωτερική αξιολόγηση παρεμβάσεων όπως η αλλαγή της αναλογίας εκπαιδευτικών-μαθητών, η δημιουργία πολυπολιτισμικών τμημάτων, η πραγματοποίηση δράσεων ως προς την κατεύθυνση μείωσης της σχολικής διαρροής, της χαμηλής σχολικής επίδοσης και της σχολικής παραβατικότητας, η αλλαγή της παιδαγωγικής και διδακτικής μεθοδολογίας, οι επιμορφωτικές πρωτοβουλίες και η σύνδεση με την τοπική κοινωνία.

Σημαντική και απαραίτητη προϋπόθεση για την αποτελεσματικότητα της παρέμβασης είναι η αλλαγή της κουλτούρας της σχολικής μονάδας (Χατζηπαναγιώτου, 2008). Η αύξηση της εξωστρέφειας της σχολικής μονάδας, η συλλογικότητα και η συνεργασία της με αρμόδιους φορείς που αυξάνουν την αποτελεσματικότητα της εκπαιδευτικής αλλαγής όπως αποδεικνύεται από το πρόγραμμα «Εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων» (Μαυρογιώργος, 2011). Η δε συνεργασία μιας εκπαιδευτικής μονάδας που λειτουργεί και δρα σε μια περιοχή που ζουν Ρομά με το αρμόδιο, για την υλοποίηση ενός τέτοιου προγράμματος, Πανεπιστήμιο προηγείται μεν της εφαρμογής της αλλαγής αλλά παρέχει στη σχολική μονάδα την πληροφόρηση και την τεχνογνωσία για την αποτελεσματική διαχείριση της αλλαγής (Δακοπούλου, 2008). Σημαντικές συνεργασίες, που συμβάλλουν στη μείωση της διαρροής των ήδη εγγεγραμμένων μαθητών/τριών Ρομά καθώς και την αύξηση των εγγραφών μαθητών/τριών Ρομά, είναι η συνεργασία με κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους που θα εργάζονται ως γέφυρα επικοινωνίας των οικογενειών Ρομά με το σχολείο και η συνεργασία με τα Ιατροκοινωνικά Κέντρα (ΙΑΚ) που συνεισφέρουν σημαντικά σε θέματα εγγραφών μαθητών/τριών Ρομά στα σχολεία φροντίζοντας για τις εγγραφές τους στο δημοτολόγιο ή τους εμβολιασμούς τους, όσο και σε θέματα ενημέρωσης και διασύνδεσης της κοινωνίας των Ρομά με υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευσης κλπ. (Συνήγορος του Πολίτη, 2014). Στην περίπτωση του Δημοτικού σχολείου της Θεσσαλίας καλές πρακτικές, εκτός από τη συνεργασία με τους φορείς, αποδείχτηκαν οι επισκέψεις του διευθυντή και των εκπαιδευτικών στις οικογένειες Ρομά, ώστε να κατανοήσουν την κουλτούρα τους, να τους πείσουν για τη σπουδαιότητα του σχολείου και να τους ενημερώσουν για τα διευκολυντικά

μέσα που τους παρέχει η πολιτεία όπως π.χ. η κάρτα σίτισης (Ασδεράκη, 2013). Μια ακόμα καλή πρακτική με σημαντικά αποτελέσματα στην ένταξη μαθητών με κοινωνικές και πολιτιστικές διαφορές στην εκπαιδευτική διαδικασία αφορά στην αξιοποίηση διαμεσολαβητή όπως συνέβη στην περίπτωση δημοτικών σχολείων στην Ουγγαρία, στα πλαίσια του ευρωπαϊκού προγράμματος Equal project, όπου κατά τα έτη 2005-2007 20 Ρομά δάσκαλοι με ρόλο διαμεσολαβητών ανάμεσα στην κοινωνία των Ρομά, τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές, βοήθησαν τους εκπαιδευτικούς του σχολείου στην αντιμετώπιση των δυσκολιών στη γλώσσα και στην κατανόηση της κουλτούρας των Ρομά (Munk, Bahner, Callesen & Prole, 2006).

Η αλλαγή σε επίπεδο σχολικής μονάδας σχεδιάζεται από το προηγούμενο έτος καθώς η ένταξη των μαθητών/τριών Ρομά στην εκπαιδευτική διαδικασία αφενός δεν επιβάλλεται από έκτακτες καταστάσεις και αφετέρου απαιτεί περισσότερο χρόνο για τη λήψη αποφάσεων (Datnow, Hubbard & Mehan, 2002) αλλά και την επιμόρφωση της διοίκησης και των εκπαιδευτικών σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Για να είναι δε επιτυχής η εκπαιδευτική αλλαγή χρειάζονται αλλαγές σε θέματα όπως το αναλυτικό πρόγραμμα, η μεθοδολογία της διδασκαλίας, η κατανομή εξουσίας, οι υλικοτεχνικές υποδομές, η αξιοποίηση του ανθρωπίνου δυναμικού, ο χρόνος και η κατανομή των οικονομικών πόρων της (Sprinks, 1992, όπ. αναφ. στο Μαυρογιώργος, 2008). Ένα αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών για να ανταποκριθεί σε μια αλλαγή πρέπει να είναι καινοτόμο και ευέλικτο, να σχεδιάζεται με βάση τα προσωπικά χαρακτηριστικά των μαθητών και να εφαρμόζεται με μια διαθεματική προσέγγιση, ενώ οι μέθοδοι διδασκαλίας που εφαρμόζονται πρέπει να είναι διαδραστικοί και να αποσκοπούν στην ανακαλυπτική μάθηση (Hoyle, 1976). Στην περίπτωση των μαθητών/τριών Ρομά το αναλυτικό πρόγραμμα και οι μέθοδοι διδασκαλίας είναι απαραίτητο να στηριχθούν στις παραδοχές ότι οι μαθητές/τριες Ρομά παρουσιάζουν ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες, δυσκολεύονται στην προσαρμογή τους στο σχολικό περιβάλλον, αντιμετωπίζουν δυσκολίες στον γραπτό και τον προφορικό λόγο, δεν έχουν κίνητρα για μάθηση, περιθωριοποιούνται και συχνά εγκαταλείπουν το σχολείο (Γκανά, Σταθοπούλου & Γκόβαρης, 2012 Παπαχρήστος, Σκούρτου & Σπαντιδάκης, 2012) και να τροποποιηθούν με βάση τις αρχές της διαφοροποιημένης διδασκαλίας. Οι οδηγίες για τη λειτουργία προγραμμάτων για τις Τάξεις Υποδοχής ΖΕΠ (I) και ΖΕΠ (II), που λειτουργούν με στόχο την «ισότιμη ένταξη όλων των μαθητών στο εκπαιδευτικό σύστημα μέσω της λειτουργίας υποστηρικτικών δράσεων για τη βελτίωση της μαθησιακής επίδοσης» για το σχολικό έτος 2024-2025 προτείνουν για την εκπαίδευση των μαθητών, που δεν έχουν την απαιτούμενη γνώση της ελληνικής γλώσσας, όπως οι μαθητές/τριες Ρομά, ένα ευέλικτο σχήμα θεσμικής και διδακτικής παρέμβασης, το οποίο επιτρέπει στη σχολική μονάδα, αφού σταθμίσει τις πραγματικές εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών/τριών αυτών και τις δυνατότητές της, να επιλέξει εκείνο το σχήμα που μπορεί να τους παρέχει επιπλέον διδακτική υποστήριξη, με σκοπό να τους βοηθήσει να προσαρμοστούν και να ενταχθούν πλήρως στις κανονικές τάξεις στις οποίες είναι εγγεγραμμένοι (Εγκύκλιος Φ1/42235/Δ1/22-04-2024).

Η κατανομή του χρόνου στη λειτουργία της εκπαιδευτικής μονάδας σε καταστάσεις αλλαγής αλλάζει ώστε αυτός να αξιοποιείται καλύτερα και να ανταποκρίνεται στη νέα ιεράρχηση των προτεραιοτήτων (Μαυρογιώργος, 2008). Χρόνος πρέπει να αφιερωθεί στην επιμόρφωση της διεύθυνσης της σχολικής μονάδας και των εκπαιδευτικών, στον σχεδιασμό της αλλαγής για την ένταξη των μαθητών/τριών Ρομά στην εκπαιδευτική διαδικασία καθώς και στη συνεργασία με τους φορείς και την τοπική κοινωνία. Ακόμα και ο τρόπος αξιοποίησης του ωραρίου πρέπει να αλλάξει για να εφαρμοστούν τα νέα αναλυτικά προγράμματα και οι νέες μέθοδοι διδασκαλίας και να είναι επιτυχής η παρέμβαση. Καλή πρακτική αποδείχτηκε η καινοτομία του «δομημένου διαλείμματος», η απασχόληση δηλαδή των μαθητών κατά τη διάρκεια των διαλειμμάτων με ομαδικές δραστηριότητες και παιχνίδια για την αποφυγή συγκρούσεων, την ανάπτυξη ομαδικού πνεύματος και τη διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας του σχολείου, που εφαρμόστηκε σε Δημοτικό σχολείο της Θεσσαλίας με ποσοστό

μαθητών/τριών Ρομά 60% στα πλαίσια του προγράμματος «Ένταξη Τσιγγανοπαίδων στο σχολείο» και συνέβαλε στη σημαντική αύξηση της ένταξης των παιδιών Ρομά και στην αισθητή μείωση της σχολικής διαρροής (Ασδεράκη 2013). Ανακατανομή πρέπει να γίνει και στα οικονομικά της εκπαιδευτικής μονάδας, ώστε να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά οι ανάγκες της εκπαιδευτικής αλλαγής (Μαυρογιώργος, 2008). Επιπρόσθετα θα ήταν χρήσιμη η εξεύρεση πρόσθετων πόρων, όπως μια έκτακτη συμβολή του Δήμου, είτε με τη μορφή έκτακτης οικονομικής ενίσχυσης, ώστε να αποκτηθούν σύγχρονα εποπτικά μέσα, όπως ηλεκτρονικοί υπολογιστές και διαδραστικοί πίνακες, απαραίτητα για την εφαρμογή των νέων μεθόδων διδασκαλίας, είτε με την ανάληψη εργασιών διαμόρφωσης του σχολικού κτιρίου με αίθουσες μεγάλες και φωτεινές, ώστε να γίνει πιο ελκυστικό για τους μαθητές (Δακοπούλου, 2008).

Ο ρόλος του διευθυντή στην εκπαιδευτική αλλαγή για την ένταξη μαθητών/τριών Ρομά

Μια εκπαιδευτική αλλαγή στα πλαίσια της εκπαιδευτικής μονάδας ολοκληρώνεται σε τρία στάδια που αφορούν στη λήψη της απόφασης για την ένταξη της μονάδας στην αλλαγή και στην εξασφάλιση της αφοσίωσης σε αυτήν, στον σχεδιασμό, στην εφαρμογή καινοτόμων δράσεων, στην παρακολούθηση της πορείας της αλλαγής και στην επίλυση προβλημάτων που προκύπτουν και τέλος στην ένταξη της αλλαγής στη συνήθη λειτουργία του σχολείου (Fullan, 1993). Καθοριστικός και στα τρία αυτά στάδια είναι ο ρόλος του/της διευθυντή/ντριας του σχολείου, που πρωτίστως πρέπει να έχει όραμα και στόχους για την εκπαιδευτική μονάδα που διοικεί (Κριεμάδης, 2004· Χατζηπαναγιώτου, 2008) και να καλλιεργεί κουλτούρα κοινού οράματος, πνεύματος συνεργασίας, συλλογικότητας και ισοκατανομής ευθυνών στους κόλπους της σχολικής μονάδας (Everard & Morris, 1999· Χατζηπαναγιώτου, 2008). Το όραμα ωστόσο του ηγέτη-διευθυντή πρέπει να προάγει τη βιωσιμότητα της σχολικής μονάδας σύμφωνα με τους θεωρητικούς της διοίκησης σχολικών μονάδων (Fullan, 2005, 2006· Hargreaves & Fink, 2006· Hargreaves, 2007). Σύμφωνα τη θεώρηση της βιώσιμης ηγεσίας ο/η διευθυντής/ντρια διέπεται από αξίες και ηθικές αρχές και αντιλαμβάνεται τόσο το ρόλο του/της όσο και το ρόλο του σχολείου σαν ηθική επιταγή. Επιπλέον γνωρίζει τι συμβαίνει στην τοπική και ευρύτερη κοινωνία στην οποία λειτουργεί και δρα το σχολείο και τοποθετεί το ρόλο του σχολείου στο ευρύτερο πλαίσιο της κοινότητας (Dantley, 2005). Πέραν όμως από τον αξιακό και ηθικό προσανατολισμό και τον προσανατολισμό στην κοινωνία ένας διευθυντής λειτουργεί απέναντι στους συναδέλφους του ως παράγοντας ανάπτυξης μελλοντικών ηγετών (Fullan, 2003). Σε ένα τέτοιο περιβάλλον τα εμπλεκόμενα άτομα συνεργάζονται υπό το πρίσμα της κοινότητας εντός και εκτός της σχολικής μονάδας (Kochan & Reed, 2005).

Παρόλο που τα πρόσωπα που συμμετέχουν στην αλλαγή είναι ίδια (διοίκηση, εκπαιδευτικοί), οι ρόλοι αλλάζουν. Η αλλαγή της συνηθισμένης μορφής ηγεσίας σε μια ηγεσία αλλαγής που θα εξασφαλίζει τη μεγαλύτερη δυνατή συμμετοχή, τα μέσα και τον χρόνο για να σχεδιαστεί και να εκτελεστεί η αλλαγή, θα πείθει, θα προκαλεί τον σεβασμό και θα δημιουργεί όραμα αλλά και θα είναι ευέλικτη αλλάζοντας στα διάφορα στάδια της αλλαγής, ανάλογα με τις ανάγκες, κρίνεται πιο αποτελεσματική (Everard & Morris, 1999). Η ηγεσία αλλαγής θα πρέπει να αναγνωρίζει την κουλτούρα του σχολείου και το δυναμικό εκείνο του σχολείου που θα αφοσιωθεί στην αλλαγή και να αξιοποιεί για την επίτευξη της αλλαγής τους εκπαιδευτικούς ανάλογα με τον βαθμό αφοσίωσής τους στην αλλαγή ανακατανέμοντας με τέτοιον τρόπο τις αρμοδιότητες, ώστε η αλλαγή να γίνει πράξη (Everard & Morris, 1999· Χατζηπαναγιώτου, 2008). Ο εντοπισμός αυτών που θα αντισταθούν, αυτών που θα εφαρμόσουν την αλλαγή παθητικά και αυτών που θα χρειαστούν βοήθεια και ενίσχυση ώστε να καμφθούν οι αντιστάσεις και να τους δώσει την δυνατότητα αλλαγής στάσεων μέσω δραστηριοτήτων που μεταβάλλουν στάσεις είναι απαραίτητος για να καταφέρει ένας/μία διευθυντής/ντρια να εμπνεύσει και να ενδυναμώσει τους αφοσιωμένους στην αλλαγή εκπαιδευτικούς και να κινητοποιήσει τους υπόλοιπους (Everard & Morris, 1999· Κριεμάδης, 2004). Σημαντική σε αυτό το στάδιο της αλλαγής είναι η

συνεργασία της σχολικής μονάδας με τα Πανεπιστήμια, που εκπονούν προγράμματα στήριξης Ρομά και η διοργάνωση ενδοσχολικών επιμορφώσεων ή σεμιναρίων για την επιμόρφωση τόσο της ηγεσίας όσο και των εκπαιδευτικών.

Για την εφαρμογή της αλλαγής πρέπει πρωτίστως ο/η ίδιος/ια ο/η διευθυντής/ντρια να επιμορφωθεί και να αντλήσει κάθε δυνατή πληροφόρηση για θέματα εκπαίδευσης των μαθητών/τριών Ρομά και για την κουλτούρα των Ρομά από τα Πανεπιστήμια που υλοποιούν προγράμματα στήριξης για την ένταξη των Ρομά, από τα κατά τόπους παραρτήματα Ρομά και τους διαμεσολαβητές. Θα πρέπει επίσης να συνδέσει το σχολείο με κρατικούς και ιδιωτικούς φορείς, με την τοπική κοινωνία και τους γονείς, τόσο των μαθητών/τριών Ρομά, όσο και των υπολοίπων μαθητών, που συχνά λειτουργούν ως φορείς πίεσης ενάντια στην εφαρμογή αυτής της αλλαγής. Ακόμα θα πρέπει να καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια να εξοικονομήσει πόρους και να εξασφαλίσει την απαιτούμενη υλικοτεχνική υποδομή προκειμένου να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα της μονάδας ως προς την αλλαγή. Τέλος ως ηγέτης αλλαγής θα πρέπει να αξιολογεί την πορεία των δράσεων αλλαγής και να δρομολογεί διορθωτικές κινήσεις, όταν αυτό κρίνεται απαραίτητο. Όλα αυτά ωστόσο δεν πρέπει να αποτελούν μεμονωμένες ενέργειες αλλά να εντάσσονται στη συνήθη λειτουργία του σχολείου, ώστε στο τέλος η κουλτούρα αλλαγής να γίνει κουλτούρα της σχολικής μονάδας (Fullan, 1993· Χατζηπαναγιώτου, 2008).

Συμπεράσματα

Ο ρόλος της εκπαιδευτικής μονάδας στην πραγματοποίηση της εκπαιδευτικής αλλαγής για την ένταξη των μαθητών/τριών στην εκπαιδευτική διαδικασία είναι καθοριστικός, αφού αυτή είναι που αντανακλά και εκφράζει τις γεωγραφικές, οικονομικές, πολιτισμικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητες της τοπικής κοινωνίας. Σαν σταθερός όμως οργανισμός που είναι, γίνεται πολύ δύσκολο να αλλάξει από μόνος του και ελάχιστες αλλαγές μπορούν να ολοκληρωθούν, εάν στηριχθεί μόνο στις δυνάμεις του. Έτσι για να είναι αποτελεσματική η αλλαγή απαιτείται η συνεργασία με φορείς που δραστηριοποιούνται προς αυτήν την κατεύθυνση και την τοπική κοινωνία. Στα πλαίσια της σχετικής αυτονομίας που έχει η σχολική μονάδα εισάγει καινοτομίες, που θα έκαναν την αλλαγή αποτελεσματική, σε θέματα όπως το αναλυτικό πρόγραμμα, οι μέθοδοι διδασκαλίας, η κατανομή εξουσίας, οι υλικοτεχνικές υποδομές, η αξιοποίηση του ανθρωπίνου δυναμικού, ο χρόνος και η κατανομή των οικονομικών πόρων της. Για την αποτελεσματικότητα όμως της αλλαγής απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η αλλαγή της κουλτούρας της σχολικής μονάδας. Σημαντικό επίσης ρόλο σε αυτό παίζει ο/η διευθυντής/ντρια της σχολικής μονάδας, ο οποίος/α πρέπει να διαθέτει όραμα και χαρακτηριστικά βιώσιμης ηγεσίας.

Αναφορές

Ασδεράκη, Κ. (2013). *Διαπολιτισμική ανάπτυξη του σχολείου: μελέτη περίπτωσης δημοτικού σχολείου με ρομά μαθητές* (Master's thesis).

Γκανά, Ε., Σταθοπούλου, Χ., & Γκόβαρης, Χ. (2012). Προσχολική εκπαίδευση και Ρομά μαθητές: Διαμορφώνοντας πολιτισμικά σχετική διδασκαλία. *Επιστήμες Αγωγής*, 2, 175-190.

Δακοπούλου, Α. (2008). Εκπαιδευτική Αλλαγή-Μεταρρύθμιση-Καινοτομία. Στο: Α. Αθανασούλα-Ρέππα, Α. Δακοπούλου, Μ. Κουτούζη, Γ. Μαυρογιώργος & Δ. Χαλκιώτης, (Επιμ.), *Διοίκηση Εκπαιδευτικών Μονάδων, Εκπαιδευτική Διοίκηση και Πολιτική* (τομ. α, σελ. 119-163). Πάτρα: ΕΑΠ.

Datnow, A., Hubbard, L., & Mehan, H. (2002). *Extending educational reform*. Taylor & Francis.

Εγκύκλιος Φ1/42235/Δ1/22-04-2024, «Οδηγίες και κατευθύνσεις για την ίδρυση και λειτουργία Τάξεων Υποδοχής (ΤΥ) ΖΕΠ για το σχολικό έτος 2024-2025 σε δημοτικά σχολεία της χώρας – Α' Φάση» (ΑΔΑ Ψ7Λ046ΝΚΠΔ-ΤΡ8)

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2020). «Μια Ένωση Ισότητας - Στρατηγικό πλαίσιο της ΕΕ για την ισότητα, την ένταξη και τη συμμετοχή των Ρομά», COM/2020/620, {SWD(2020) 530,

Ανακτήθηκε Μάιος 5, 2024, από <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/DOC/?uri=CELEX:52020DC0620&from=EL>

Everard, K. & Morris G. (1999). *Αποτελεσματική Εκπαιδευτική Διοίκηση*, (μτφρ. Δ. Κίκιζας). Πάτρα: ΕΑΠ

Fullan, M. (1993). *Change Forces: Probing the Depths of Educational Reform*, London: The Falmer Press

Fullan, M. (2003). The moral imperative of school leadership. Thousand Oaks, CA: Corwin Press. In Fullan, M. (2006). The future of educational change: system thinkers in action. *Journal of Educational Change*, 7,113-122.

Fullan, M. (2005). Leadership and sustainability. Thousand Oaks, CA: Corwin Press. In Fullan, M. (2006). The future of educational change: system thinkers in action. *Journal of Educational Change*, 7,113-122.

Fullan, M. (2006). The future of educational change: system thinkers in action. *Journal of Educational Change*, 7,113-122.

Hargreaves, A. (2007). Sustainable Leadership and Development in Education: creating the future, conserving the past. *European Journal of Education*, 42 (2), 223-233.

Hargreaves, A., & Fink, D. (2006). Sustainable leadership. San Fransisco: Jossey Bass. In Fullan, M. (2006). The future of educational change: system thinkers in action. *Journal of Educational Change*, 7,113-122.

Kochan, F.K., & Reed, C. J. (2005). Collaborative Leadership, Community Building, and Democracy in Public Education. In English, F.W. (Ed.), *The Sage Handbook of Educational Leadership*(pp.68-84). Thousand Oaks, London & New Delhi: Sage Publications.

Κριεμάδης, Θ., Πολιτικές και στρατηγικές οργάνωσης και διοίκησης των σύγχρονων εκπαιδευτικών μονάδων Στο: Τζάνη, Μ., *Κοινωνιολογία Παιδείας*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 2004, σελ. 157-171

Μαυρογιώργος, Γ. (2001). *Σχολείο: Διδασκαλία και Αξιολόγηση* (Α τομ). Ιωάννινα: Τμήμα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής-Ψυχολογίας, Τομέας Παιδαγωγικής.

Μαυρογιώργος, Γ. (2008). Η Εκπαιδευτική Μονάδα ως Φορέας Διαμόρφωσης και Άσκησης Εκπαιδευτικής Πολιτικής Στο: Α. Αθανασούλα-Ρέππα, Α. Δακοπούλου, Μ. Κουτούζης, Γ. Μαυρογιώργος & Δ. Χαλκιώτης, (Επιμ.), *Διοίκηση Εκπαιδευτικών Μονάδων, Εκπαιδευτική Διοίκηση και Πολιτική* (τομ. α, σελ. 165-208). Πάτρα: ΕΑΠ.

Μαυρογιώργος, Γ. (2011). Η σχολική μονάδα και η άσκηση «εσωτερικής» εκπαιδευτικής πολιτικής για την ένταξη των όλων των μαθητών/τριών στην εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση: σχετική αυτονομία και συλλογική ευθύνη.

Munk, J., Bahner, L., Callesen, L., Prole, R. (2006). Roma identity under construction. Gandhi Minority school in Hungary. Roskilde University Digital Archive.

Παπακωνσταντίνου, Γ. (2000). Οικονομική, κοινωνική, πολιτισμική κατάσταση των τσιγγάνων στην Ελλάδα: Έρευνα – μελέτη. Στο: Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης στην εκπαίδευση των τσιγγάνων. Αθήνα, ΓΓΛΕ (Πρακτικά συνεδρίου).

Παπαχρήστος, Δ., Σκούρτου, Ε., & Σπαντιδάκης, Γ. (2012). Γραμματισμός και εκπαίδευση παιδιών ρομά. Παράγοντες αποκλεισμού και προτάσεις από τη σκοπιά κοινωνικο-πολιτισμικών και κοινωνικο-γνωστικών θεωριών. *Επιστήμες Αγωγής*, 2,93-134.

Snyder, J., Bolin, F., & Zumwalt, K. (1992). Curriculum implementation. *Handbook of research on curriculum*, 40(4), 402-435.

Συνήγορος του Πολίτη, (2014). Πλαίσιο και Πρακτικές Ένταξης Ρομά, Διεθνής συνάντηση εργασίας, 28 Μαρτίου 2014, Αθήνα. Ανακτήθηκε Μάιος 6, 2024, από <https://old.synigoros.gr/?i=human-rights.el.daevents.183946>

Χατζηπαναγιώτου, Π. (2008). *Ο ρόλος της κουλτούρας στην αποτελεσματικότητα του σχολείου*, Οδηγός επιμόρφωσης: Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και Αγωγή. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο.